

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ENERJİ POLİTİKASINA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI BAĞLAMINDA GENEL BİR BAKIŞ VE ELEKTRİK ENERJİSİ ÖZELLEŞTİRME POLİTİKASI İLE ÇEVRESEL VE HUKUKSAL ALT YAPI YAKLAŞIMLARI

Seyhan ŞAHİNER

TEİAŞ Genel Müdürlüğü

ÖZET

Toplumsal kalkınmanın temel göstergelerinden olan enerjinin, arzından tüketimine kadar olan süreçte, gelişen sosyo-politik yaklaşımlar, ekonomik deliller karşısında nasıl bir değişim gösterdiği ve bu değişimin ülkelerin ve birliklerin politikalarına ne oranda yansıdığı, dünyamızın yaşadığı küresel ısınma ve çevre kirliliğinin enerji arz ve talebine olan yansımalarıyla oluşturulan yeni politik yaklaşımların etkinliği gözden uzak tutulamaz. Bu kapsamda, AB ve ABD enerji politikalarında gözle görülür biçimde çevre kirliliğiyle mücadele tabanlı ve yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklendiği bir politika oluşturulduğu da açıktır. Türkiye de değişen konjunktürde yerini alma çabası gösterirken, bu yeni politikalara duyarsız kalmamış, tıpkı AB ve ABD’de olduğu gibi piyasa yapısını liberalleştirerek işe başlamış ve ardından rekabetçi mali piyasanın önünü açarak, güçlü ve açılımlı politika izlemeye gayret göstermiştir. Bu kasamda, enerji çeşitliliği temelinde yenilenebilir enerji kaynaklarının üretime kazandırılması ve enerji tasarrufu ve verimliliği konularında adımlar atılarak dünya enerji arenasında yerini alma noktasında gayret göstermiştir. Bu çalışmada, tüm bu hususlar dikkate alınarak AB, ABD ve Türkiye’nin enerji yaklaşımları değerlendirilmiş, bununla da hukuksal alt yapı değerlendirilerek politik yaklaşımlar ele alınmıştır.

I- GİRİŞ

Enerji, sektörel bağlamda, ülkelerin kalkınma politikaları içinde stratejik önem arzeden ve hatta kalkınmayla eş anlamlı olarak kimi zaman anılan bir olgudur. Dünyada hızla artan nüfusa, kentleşmede yaşanan sıkıntılar ve

açmazlara eklenen küresel ısınma ve iklim değişikliği problemi eklenince: konuya olan duyarlılık artmış, arz ve talebin dengede olamayışı, mevcut enerji kaynaklarının limitleri, gelişen enerji teknolojisinin henüz bu arz ve talep dengesine beklenen cevabı veremeyişi gibi sebeplerle ülkelerin bu konuya daha hassas yaklaşımları gerekmiş ve yeni enerji kaynakları arayışı yanı sıra, mevcut enerji kaynaklarının paylaşımı, ticareti ile enerji politikaları yeniden ele alınarak yeni projeler ve politikalar geliştirilmiştir. Bu süreç bitmemiş aksine yakın gelecek için de devam edecektir.

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nin verilerine göre, dünyadaki hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme olguları, küreselleşmeye bağlı artan ticaret hacmi ve ticaret olanakları, doğal kaynaklara ve enerjiye olan talebi giderek artıracaktır. Anılan Ajans tarafından yapılan projeksiyonlar, mevcut enerji politikaları ve enerji arzı tercihlerinin devam etmesi durumunda, dünya toplam enerji talebinin 2030 yılına kadar %55 oranında artacağını göstermektedir. Bu bağlamda enerji alanındaki çalışmalar ve yeni arayışlar artarak devam edecek görünmektedir.

Bu çalışmamızda, sırasıyla Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye enerji yaklaşımları kısaca ele alınarak, ülkemiz enerji politikaları ile elektrik enerjisindeki özelleştirme politikasına değinilip çevresel ve hukuksal alt yapı yaklaşımları gözden geçirilecektir.

II- AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ YAKLAŞIMLARI

Kalkınmanın temel göstergelerinden olan enerjinin, ekonominin en önemli girdisi olması yanı sıra bölgesel ve küresel etkiler yaratması bağlamında da sosyal ve ekonomik etki yarattığı bilinmektedir. Dünyanın gelişmiş ekonomileri arasında olan Avrupa Birliği ülkelerinin enerjide dışa bağımlılığı yanı sıra en büyük tüketicilerinden olduğu da bu kapsamda belirtilmelidir. Son ekonomik krize değin gelişen ekonomisi ile bu talebin artacağını da göz önüne alan Birlik ortak bir enerji politikası oluşturmayı ihmal etmemiştir.

AB enerji politikası, rekabetin tesisi, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması arasındaki dengeyi sağlayarak, toplam enerji tüketiminde kömürün payını muhafaza etmeyi, doğalgazın payını artırmayı, nükleer enerji santralleri

için güvenlik tedbirleri getirmeyi ve en çarpıcı olanı da yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmayı hedeflemişlerdir. Bu kapsamda Birlik tarafından Beyaz Kitap ve Yeşil Kitap, sırasıyla 1995 ve 2000 yıllarında yayımlanmış; söz konusu direktiflerle Avrupa Birliği, kendi enerji iç pazarının genel ilke ve hedeflerini ortaya koymuştur. Bu belgelerde ön plana çıkan ilk husus piyasada enerji arz güvenliğinin sağlanması ile sürekli, şeffaf, temiz enerji hedefleri doğrultusunda çevreyi korumayı esas alan, enerji verimliliğini önemseyen rekabetçi bir enerji politikasının hedeflenmiş olduğudur.

Yeterli enerji kaynaklarına sahip olmadığı bilinen Avrupa Birliği ülkelerinin söz konusu dışa bağımlılığını gidermedeki en önemli delili olan enerji çeşitliliğini artırma zorunluluğunun, aynı zamanda rekabetçi piyasa yapısını güçlendirme hedefini de beraberinde getirdiği söylenebilir. Enerji çeşitliliğini artırma zorunluluğu ülkemizi de yakından ilgilendiren bazı boru hattı projelerinin önemini artırmıştır. Türkiye'nin dünya enerji haritasındaki önemli yeri ve konumu da Avrupa Birliği'nin yönünü ülkemize çevirmesini sağlamış, ülkemizde üretilen politikaları yakından takip etmelerini sağlamıştır.

Avrupa Birliği, enerji politikalarını ilk başta Beyaz Kitap ve Yeşil Kitap ile belirlediğini belirtmiştik. Ancak bu direktiflere esas girişimin 1991 yılında imzalanan Enerji Şartı olduğunu söyleyerek, bu şart ile belirlenen hedeflerin çıkarılan direktiflerle de uygulamaya konulduğunu belirtmeliyiz. Buna göre, Avrupa Birliği'nin temel enerji politikası arz güvenliği ve enerji verimliliğinin sağlanması ile çevre sorunlarının aza indirgenmesi olduğunu belirtebiliriz kısaca. Bu nedenle de AB üyesi ülkelerin enerji sistemlerinin birleştirilmesi, eş çalışması esas alınarak trans- Avrupa olarak bilinen şebekeler arasında bağlantılar yapılmıştır. UCTE (Avrupa Elektrik Şebekeleri Enterkoneksiyonu Birliği) sistemine bağlantı için halen ülkemizde TEİAŞ aracılığıyla çalışmalar yapıldığını da bilmekteyiz.

Avrupa Birliği'nin süregelen bu politikasında, birlik ülkelerinin artan enerji ihtiyaçlarının belirlendiği ve 2030 yılına kadar olacak süreçte özellikle petrol merkezli enerji talebinin ulaştırma sektöründe olacağı varsayımı petrolün kullanımının en aza indirgenmesi düşüncesini doğurmuştur. Bu AB ülkelerinin

alternatif enerji kaynakları konusundaki hassasiyetini açıklamaktadır. Aynı zamanda, Avrupa Birliği, çevreye duyarlı enerji politikaları kapsamında çevresel kirlilik faktörü yüksek olan enerji kaynaklarının kullanımını azaltacak bazı ekonomik ve mali tedbirler almayı da düşünerek vergi politikasını değiştirerek bu tür enerji kaynaklarından yüksek vergilendirilmesi ve aynı zamanda yeni enerji kaynaklarına yönelişi artırmak amacıyla teşvik kapsamında vergi politikasıyla yeni enerji kaynaklarının üretimi ve tüketimini özendirme amaçlamıştır.

Avrupa Birliği'nin bu yeni yaklaşımı yeni bir enerji piyasası yaklaşımını da beraberinde getirmektedir. Özellikle son dönemde gerçekleşen yeni katılımlarla oluşturulacak yeni enerji piyasası ile Birlik güçlü bir yapıyı hedeflemektedir.

Avrupa Birliği, bu yaklaşımı hedef alarak ve yeni bir enerji politikasının belirlenmesi amacıyla AB Üye Devletleri Mart 2006 Zirvesinde “ Avrupa İçin Güvenli, Rekabetçi ve Sürdürülebilir Enerji Siyaseti “ başlıklı Yeşil Kitap yayımlanmıştır. Yeşil Kitap, öneriler bildirgesidir ve AB üyesi ülkelerin enerji konusunda daha fazla işbirliğini esas alarak, ortak hareket etmek suretiyle enerji üreticisi konumundaki ülkelerle tek bir vücut gibi görüşmeler ve / veya anlaşmalar yapmayı benimsemişlerdir.

AB Komisyonunca yayımlanan “ Enerji Arzı İçin Avrupa Stratejisine Doğru “ isimli Yeşil Kitap'ta da AB'nin enerjide dışa bağımlılığının gün geçtikçe arttığı, 2030 yılına değin de bunun &68'ler seviyesine ulaşacağı, AB sera gazı emisyonunun artarak devam ettiği ve tarafı olunan Kyoto Protokolü'nde yer alan taahhütlerin yerine getirilmesinin güçlüğü ve en önemlisi de enerji tasarrufunun üzeri vurgulanmıştır. Yeşil Kitapta Komisyon tarafından önerilen 6 öncelikli alan olarak; Avrupa'da istihdam ve büyüme için enerji, enerji kaynaklarının güvenliğinin ve rekabetinin garanti edilmesi, üye devletler arasında dayanışmanın güçlendirilmesi, iklim değişikliği ile mücadele, enerji alanında Ar-Ge'nin teşviki, üçüncü ülkelerle ilişkiler belirlenmiş olup, Yeşil Kitap kısaca enerji pazarının özellikle elektrik ve gaz piyasasının geliştirilmesi ile yenilenebilir enerji kaynaklarına olan yakın duruş ile çevresel faktöre AB'nin yaklaşımını göstermektedir. Özellikle Kyoto Protokolü gereğince enerji harcamalarında

hedeflenen %20'lik azalmayla CO2 emisyonunda %50 azalmayı da hedeflemektedir.

Bahse konu Yeşil Kitap kapsamında Avrupa Birliği “ Avrupa İçin Enerji Politikası “ adı altında kararlar almışlardır. Bu, güçlü enerji piyasası ile enerji üreten ülkelerle (Rusya ve OPEC gibi) ilişkilerin geliştirilmesini hedeflemiştir.

Yukarıda değindiğimiz Avrupa Birliği enerji politikası çerçevesinde Birliğin yayımladığı ve piyasanın hızlı biçimde liberalleşmesi ile elektrik ve gaz sektöründeki özelleştirmenin hızlandırılması suretiyle gerçek anlamda bir iç piyasanın oluşturulmasını hedefleyen 96/92/EC sayılı Direktifi, liberal elektrik piyasası için sınır ötesi ticaretin tarifesi ve alt yapısını oluşturan enterkoneksiyon kapasitesinin tahsisi ve sisteme girişe ilişkin Mart 2000 yılında kabul edilen “ Sınır Ötesi Ticarete İlişkin Direktifi “, alt yapı yatırımlarının hızlandırılması ile arz güvenliğinin sağlanmasına ilişkin 2005/89/EC sayılı “ Arz Güvenliği'nin Sağlanmasına Dair Direktif “, yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi ve kullanımını yaygınlaştırılmasına ilişkin 2001/77/EC sayılı Direktifi Birliğin temel mevzuatı olarak sayabiliriz.

Burada, çevre duyarlılığını ön planda tutan AB enerji politikasıyla, rüzgar, güneş, dalga, jeotermal, biokütle, biyogaz, gelgit gibi yenilenebilir enerji kaynakların piyasadaki toplam üretim hacminin artırılması öngörülmüştür. Bu kapsamdaki yasal düzenlemeler yanı sıra AB ülkelerinin vergi muafiyeti veya vergi indirimi, fiyat indirimi gibi mekanizmaların işletilmesine de destek verdiğini görmekteyiz. 2010 yılına kadar toplam üretimdeki enerji kaynakları payının %12'ye, elektrik üretimindeki payının da %22'ye çıkarılması hedeflenmiştir.

III- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN ENERJİ YAKLAŞIMI

Amerika Birleşik Devletleri, 2001 yılında açıkladığı enerji politikasında petrolde ithalin azaltılmasını ve ucuz petrol teminini hedeflemiştir. Bu kapsamda eski ABD Başkanı George W. Bush Irak savaşı için Amerika'nın ucuz petrol gereksiniminin karşılanması olduğunu da, diğer sebeplerinin yanı sıra, açıklamıştı. Oysaki gerçekte durum böyle olmamış, savaşla birlikte petrol fiyatları hızla yükselerek ekonomide önemli krize neden olmuştur. Bu da aslında ABD'nin ucuz petrol sağlanması politikasını sorgulamaya yol açmıştır. ABD' nin enerji

politikaları, yalnızca yüksek petrol fiyatı uygulaması olmamış aynı zamanda enerjinin çeşitlendirilmesinden de bahsedilerek yenilenebilir enerji kaynaklarının önemi ve teşviki de hedeflenmiştir.

Bush Amerikasının hedefleri böyle iken, Obama Amerikasının enerji politikasında göze çarpan ilk hususun enerji politikasının yanında iklim değişikliği politikalarının da birlikte anılıyor olmasıdır. Kyoto Protokolüne imza atmayan ancak CO2 emisyon üretiminde dünyada büyük paya sahip bu ülkenin söylem değişikliği umut verici olabilir. Obama'nın gelmesiyle birlikte ABD Enerji Sekreterliği'ne atanan Steven Chu enerji tasarrufu ile daha az tehlikeli madde üretimi yapan enerji kaynaklarına yönelen bir politikaya imza atmakla birlikte, çevreye duyarlı ve iklim değişikliği merkezli ve CO2 emisyonunu azaltmaya yönelik ciddi bir adım atılmadığı da görülmektedir.

Tam da bu noktada, Afganistan ve Irak'ın dünya enerji haritasındaki önemli konumları ve kaynakların kullanımı noktasındaki mevcut sosyo-politik potansiyelleri bu ülkelere ABD müdahalesinin " demokrasi " getirmekten çok daha öte bir anlam barındırdığını da göstermektedir. Özellikle Rusya ve Hazar bölgesinin dünya enerji arzındaki potansiyelleri ile İran ve Kuzey Kore gibi ülkelerde yeni nükleer güç kaynaklarının ortaya çıkması bölgenin enerji siyaseti bakımından önemini ve dolayısıyla Obama ABD'sinin enerji açılımının ne olacağı noktasındaki beklentileri de artırmaktadır. Ortadoğudaki enerji kaynaklarını garanti altına almak isteyen ABD'nin enerji politikasında bir değişiklik olmadığı gerçeği karşısında, ABD politikalarının şimdiye değin uygulamalarının değişmeyeceği bununla birlikte ABD'nin Türkiye'ye bakışının önem kazanacağı da düşünülmektedir. Bu noktada, Türkiye'nin enerji köprüsü olma yolundaki hedeflerinin güçleneceği beklentisi de artmaktadır.

Bunun yanı sıra eklemek gerekirse, ABD politikalarının temelde AB enerji politikalarıyla benzerlik gösterdiğini söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Özellikle, Obama'nın başkan seçilmesiyle birlikte, Alaska'da petrol arama izninin iptaliyle başlayan ve iklim değişikliği konusundaki olumlu yaklaşımlarıyla, hala ciddi adım atılamasa dahi, olumlu beklentilerin arttığı da bir gerçektir.

IV- TÜRKİYE'DEKİ ENERJİ YAKLAŞIMLARI

Türkiye'nin 1963 yılında Ankara Anlaşmasıyla başlayan Avrupa Birliği'ne üyelik serüveni son olarak 1999 Helsinki Zirvesinde tanınan tam üyelik için aday ülke statüsüyle yeni bir boyut kazanmış olup, bundan önce başlayan ve özellikle elektrik piyasasındaki liberalleşme çalışmaları olarak görülebilecek 3096 ve 3996 sayılı Yasaların uygulama dönemi ve sonrasındaki piyasanın yeniden yapılanmasının ilk adımlarından olan ve 1994 yılında TEK (Türkiye Elektrik Kurumu)'nun TEAŞ (Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi) ile TEDAŞ (Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi) olarak yeniden yapılandırılmasının ardından; gerek küresel ekonomik ve politik gelişmeler gerekse de Avrupa Birliği'nin enerji politikaları karşısında ülkemizde de enerji sektöründe reformlar başka bir deyimle yeniden yapılanma olarak adlandırdığımız liberalleşme politikaları hız kazanmıştır.

Bunun sonucu olarak 2001 yılında yürürlüğe giren 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile gerçek anlamda ilk liberal piyasa yapısının temeli atılmıştır. Ardında, takip eden ve aynı yıl yürürlüğe giren 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 5307 sayılı LPG Piyasası Kanunu, 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun, 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu, 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar Ve Mineralli Sular Kanunu, 5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması Ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin Kanun ile de sektördeki çalışmalar devam edegelmistir.

Bu çerçevede, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın resmi yayınlarına göre, Türkiye'nin enerji politikası,

- Ülkemizin enerji ve güvenliğinin, çevresel etkiler gözetilerek, uygun maliyetlerle ve sürdürülebilir bir şekilde sağlanması,
- Ülkemizin bölgesel ve küresel enerji ticaretinde söz sahibi olması,
- Enerji verimliliğinin artırılması

olarak belirlenmiş olup, enerji sektöründeki temel yasa olan 4628 sayılı yasa ile de sektörün çerçevesi çizilmiştir.

Bakanlık politikalarına göre, Cumhuriyetimizin yüzüncü yılı olan 2023 yılında şu hedeflere ulaşılması öngörülmektedir:

- Yerli kömür ve hidrolik kaynakların tamamen kullanılabilmesi,
- Yenilenebilir kaynaklardan azami ölçüde istifade edilmesi,
- Nükleer enerjiyi 2020 yılına kadar olan dönemde elektrik üretim kompozisyonuna dahil edilmesi,
- Enerji verimliliğinde AB düzeyine gelecek şekilde hızlı ve sürekli gelişme sağlanması,

Benimsenen bu politikalarla enerjide etkinlik hedeflenirken aynı zamanda dışa bağımlılığın azaltılması ve enerjiye bağlı olumsuz çevresel etkilerin en aza indirilmesi hedeflenerek: ülke ekonomisine katkı sağlanması esasının benimsendiği görülmektedir.

Bakanlığın resmi söylemlerinde yer alan bu ilke ve hedefler ile ülkemizde de yoğunlukla tartışılan enerjide serbestleşme (liberalizasyon) olgusu ivme kazanmış, bu doğrultuda özellikle elektrik enerjisi sektöründe gündemden hiç düşmeyen tartışmalarla özelleştirme uygulamaları yapılmış, mevcut iktidar döneminde de yapılmaya hızla devam edilmiştir.

Dünya enerji politikalarına yön veren Amerika Birleşik Devletleri'nin enerji politikaları ile özellikle ülkemizin gelecek hedefleri bağlamında yakından ilgilendiren Avrupa Birliği enerji politikalarına bakıldığında ortak bazı söylemlerin olduğu görülmektedir. Özellikle küresel ısınma ve çevresel etki bağlamında bakıldığında, tüm ülkelerin enerji politikalarında en belirgin söylemin “ çevreye uyumlu enerji üretimi “ olduğunu ve “ enerji kaynaklarının etkin kullanımı” ile “ enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi” nden bahsedildiğini görmekteyiz.

Ülkemiz enerji politikasının belirlenmesinde temel rol oynayan Avrupa Birliği enerji politikaları ile küresel enerji yaklaşımlarının önemli rol oynadığını belirtmiştik. Ülkemizin jeolojik konumu yanı sıra sosyo-politik konumu da küresel

enerji yaklaşımlarında hayli önemli olmuş ve dünyanın gözünü diktiği bazı enerji projelerinde de ülkemiz rol almak için hayli çaba sarf etmiş ve etmektedir. Özellikle Türkmen Gazı Projesi, Hazar Denizi Projesi akla ilk gelenlerdir. Ülkemizde yoğunlukla tartışılan Mavi akım gibi projeler de mevcut konumun getirdiği avantajlar içerisinde ülkemizin sağlaması hedeflenen ekonomik ve aynı zamanda siyasal çıkarları için önemli projelerden sadece bir kısmıdır. Bunlardan başka özellikle Avrupa Birliği uyum sürecinde de önemli olan ve ulusal enterkonneksiyon iletim şebekesinin Avrupa iletim şebekesine bağlantısını esas alan UCTE çalışmaları da bir o kadar önemli teknik ve uluslararası siyaseti ilgilendiren projelerdir.

Türkiye'nin AB enerji müktesebatına uyum çalışmalarına bakıldığında Türkiye'nin aday ülke statüsü aldığı 1999 tarihinden sonra " AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı " hazırlanarak uyum çalışmaları başlatılmıştır.

1. Enerji İç Pazarına Uyum

- Elektrik ve Doğalgaz alanındaki düzenleyici otoritenin bağımsızlığı ve etkinliği,
- Sınır ötesi ticaretle ilgili kolaylaştırıcı tedbirlerin uygulanması, kısıtlamaların kaldırılması,
- AB direktifleri kapsamında rekabetçi bir enerji piyasasının oluşturulmasıdır.

2. İç Pazar Dışında Kalan AB Enerji mevzuatına uyum

- Mecburi petrol stokları hakkında AB mevzuatına uyum,
- Enerji verimliliği,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanan enerjinin üretiminin artırılması için bir program hazırlanması

3. Trans Avrupa Şebekeleri enerji yönlendirici ilkeleri

kapsamında, ortak çıkarlara hizmet etmek üzere gerçekleştirilen projelerin Türkiye tarafından uygulanmasını teşvik etmek.

AB uyum sürecinde ve küreselleşen enerji yaklaşımlarında en önemli adım enerji piyasasına yön veren bağımsız bir idari otoritenin oluşturulması olmuştur. Bunun yanı sıra ve bundan da önce yukarıda da bahsettiğimiz gibi, iletim ve dağıtım hizmetleri ayrı otoriteler içerisinde ayrıştırılarak şimdiki piyasanın temeli de atılmıştır.

Elektrik piyasasının serbestleşmesi kapsamındaki ilk ve temel hukuksal düzenleme olan 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası ile amaçlanan piyasanın, elektriğin kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması ve bu amaçla rekabetçi, özel hukuk hükümlerinin uygulandığı ve mali açıdan güçlü, istikrarlı, şeffaf olduğu bir yapıya kavuşturulmasıdır.

Dikey bütünleşik bir yapıya göre oluşturulan elektrik enerjisi piyasasının tam anlamıyla liberalleşmesi yolunda geçen süreç içerisinde hukuksal alt yapı çalışmaları devam etmiş ve özel sektörün etkin olduğu, yatırımın yabancı özel yatırımcılar için de cazip kılındığı, arz güvenliğinin sağlanması için gerekli hukuksal ve teknik alt yapının güçlendirildiği, tüketim fiyatlarının gerçek maliyetler baz alınarak belirlendiği ve böylece tüketicinin korunmasının esas alındığı, ucuz ve verimli enerji kaynaklarına yönelen, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki ile çevresel faktörlerin desteklendiği bir piyasa için tüm hukuki alt yapı oluşturularak uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir.

4628 sayılı Yasa ile öngörülen rekabetçi piyasa yapısı için etkin özel sektör esastır. Bu nedenledir ki, özelleştirme politikaları bu Yasayla birlikte önem de kazanmıştır. Herkes tarafından bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının “ Devletleştirme ve Özelleştirme “ başlıklı 47 inci maddesine 1999 yılında eklenen fıkra ile özelleştirme bir anayasal kurum haline gelmiştir. Söz konusu Anayasal düzenleme ile de kabul edilen özelleştirme bugün 4046 sayılı Özelleştirme Yasası ile yürütülmektedir.

Özelleştirme İdaresi başkanlığı'nca özelleştirmenin amacı, devletin sınai ve ticari aktivitesinin en aza indirilmesi, bununla rekabete dayalı bir piyasa ekonomisinin kurulması hedefi olarak belirtilmiştir. Özelleştirme uygulamaları sonucu mali ve sermaye piyasa yapısının güçlendirilmesi hedefiyle yerli ve yabancı yatırımcılar için cazip piyasa koşullarının yaratılması amaçlanmıştır.

Ülkemiz özelleştirme uygulamalarına bakıldığında, enerji özelleştirmelerinin önemli bir yer tuttuğunu ve hatta enerji alanındaki özelleştirme uygulamalarıyla da bu kavramın daha çok tartışıldığını söyleyebiliriz. Konunun

yasal boyutuna karşın uygulamalardaki aksaklıklar karşısında verilmiş yargı kararlarıyla özelleştirme uygulamaları bugüne gelmiştir.

Gelişen ve değişen küresel politikalar nedeniyle ve ülkemizin beklentilerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, enerji piyasasında ve özelleştirme konusunda, kısa ve orta vadeli yol haritası olan Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji belgesi 17 Mart 2004 tarihinde açıklanmıştır. Bu kapsamda gerekli yasal düzenlemeler yapılmış, uzun dönemli talep tahmin çalışması yapılarak yayımlanmış, geçiş dönemi Dengeleme ve Uzlaştırma uygulaması başlatılmış, geçiş dönemi sözleşmeleri tamamlanmış, fiyat eşitleme mekanizması uygulanmaya başlanmış, DSİ santrallerinin EÜAŞ'a devri sağlanmış, özelleştirmeye hazırlık çalışmaları kapsamında EÜAŞ portföy grupları oluşturulmuş, dağıtım bölgeleri yeniden oluşturularak şirket olarak yapılandırılmış, TEDAŞ özelleştirme kapsam ve programına alınarak ihale süreci başlatılmıştır. Bu çalışmaların esas alındığı 2004 tarihli Strateji Belgesi'nin ardından yaşanan gelişmeler sonucunda ve yukarıda da bahsi geçen AB uyum süreci, küresel enerji dengelerindeki değişim ve Türkiye'nin almak istediği konumun önemi, arz güvenliğinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Nitekim, enerji sektöründe gerek maliyet ve fiyat artışları gerekse artan enerji talebi çerçevesinde arz güvenliği için yeni tedbirlerin alınması zorunlu olmuş böylece piyasa yapısının güçlendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, 18 Mayıs 2009 tarih 2009 / 11 sayılı " Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi " kabul edilmiştir. Söz konusu Strateji belgesinde, elektrik enerjisi sektörünün yapılandırılması ve piyasanın işleyişinde; piyasa yapısı ve faaliyetlerinin arz güvenliğini temin edecek şekilde oluşturulması ve sürdürülmesi, sürdürülebilir bir elektrik enerjisi piyasası için iklim değişikliği ve çevresel etkilerin göz önünde tutulması, elektrik enerjisi üretim, iletim, dağıtımında kayıpların en aza indirilmesi, verimliliğin artırılması, oluşturulacak rekabet ortamıyla maliyetlerin azaltılması, enerji arzında dışa bağımlılığın azaltılması için yeni teknolojilerin özendirilmesi, kaynak çeşitliliğinin sağlanması, yerli ve yenilenebilir kaynakların azami kullanımının teşviki, yatırımlarda yerli yatırımcının payının artırılmasının esas olduğu vurgulanmıştır. Bu belgede ayrıca, mevcut

piyasa yapısı içerisinde dengeleme ve uzlaştırma mekanizmasının etkinliği vurgulanarak ikili anlaşmalar piyasasının güçlendirilmesi, mevcut dengeleme ve uzlaştırma sisteminin gün öncesi piyasası ve gerçek zamanlı dengeleme güç piyasası olarak yeniden geliştirilmesi, orta vadede vadeli işlemler piyasasının oluşturulması, talep tarafının uygulamaya katılımının sağlanması, dengeleme piyasasının “ gün öncesi planlama “ ve “ dengeleme güç piyasası “ olarak ayrılarak 01 Ekim 2009 tarihinden itibaren saatlik uzlaştırmanın yapılması, 01 Ocak 2011 tarihinden başlayacak ikinci aşamada ise; gün öncesi planlamanın kaldırılarak yerine aktörlerin kendi portföy dengelerini buldukları spot piyasa olan “ Gün Öncesi Piyasası” nın oluşturulması, 2009 yılı içinde teminat uygulamasına başlanması, bu piyasanın işleticisinin mali ve idari özerkliğe sahip ve TEİAŞ’tan ayrı bir kuruluş tarafından yürütülmesinin alt yapısının oluşturulması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, dünyadaki enerji politikalarındaki yaşanan değişimlerden ülkemizin de etkilendiği ve bu kapsamda devletçi yapıdan liberal bir piyasa yapısına geçiş yapıldığı açıktır. Gelinecek noktada, özel sektörün etkin olabileceği ve rekabete açık güçlü bir piyasaya doğru yol alındığını söylemek de mümkündür. Ayrıca, Türkiye enerji politikasına bakıldığında, tıpkı eşdeğeri olan AB ve ABD enerji politikalarında olduğu gibi iklim değişikliğinin artık önemsendiği, yenilenebilir kaynakların teşvikinin amaçlandığı bir sistemin de üzerinde durulmakta olduğu gözden kaçmamakta bu yolda hukuksal alt yapının büyük oranda oluşturulduğu da görülmektedir.

Kaynakça :

- 1.ŞAHİNER Seyhan, “ Enerji İhalelerinde İşletme Hakkının Devri “, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003
2. ÇÖLOĞLU Tülin, “ Avrupa Birliği’ne Uyum Çerçevesinde Türkiye Elektrik Piyasasının Yeniden yapılandırılması “ATAUM 2007
- 3.AKŞİN Leyla,” Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Enerji Alanındaki Topluluk Mevzuatına Uyumu ,DEKTMK Türkiye 10.Enerji Kongresi
- 4.www.europa.eu
- 5.www.öib.gov.tr
- 6.www.enerji.gov.tr
- 7.www.epdk.gov.tr
- 8.www.teias.gov.tr
- 9.www.ica.org